

YUSUF VA ZULAYHO ASARLARIDA ISHQ VA MA'NAViy KOMILLIK KONSEPSIYASINING BADIY TALQINI

Turopova Laziza Ulug'bek qizi
Kattaqo'rg'on davlat pedagogika instituti,
Filologiya va ijtimoiy fanlar fakulteti, 1-kurs talabasi
Suyunova Dilbar

**Ilmiy rahbar: Kattaqo'rg'on davlat pedagogika
 instituti professor o'qituvchi**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20342600>

Annotatsiya

Mazkur maqolada Sharq mumtoz adabiyotida keng tarqalgan “Yusuf va Zulayho” syujetining badiiy-falsafiy mohiyati hamda unda ishq va ma'naviy komillik konsepsiyasining aks etishi ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Asarda Yusuf va Zulayho obrazlari orqali inson ruhiyati, ilohiy muhabbat, sabr, sadoqat va ruhiy poklanish masalalari poetik vositalar yordamida yoritilgan. Shuningdek, turli ijodkorlar tomonidan yaratilgan “Yusuf va Zulayho” dostonlarining qiyosiy jihatlari va lingvopoetik xususiyatlari tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: mumtoz adabiyot, tasavvuf, ilohiy ishq, komil inson, poetika, lingvopoetika, ruhiy kamolot, qiyosiy tahlil, Sharq adabiyoti, badiiy tafakkur.

Annotation

This article scientifically analyzes the artistic and philosophical essence of the widely known “Yusuf and Zulaykha” plot in Eastern classical literature and its interpretation of love and spiritual perfection. Through the images of Yusuf and Zulaykha, the work reveals themes such as divine love, patience, loyalty, spiritual purification, and human psychology by means of poetic devices. Furthermore, the comparative and linguopoetic features of various literary interpretations of “Yusuf and Zulaykha” are examined.

Keywords: classical literature, Sufism, divine love, perfect human, poetics, linguopoetics, spiritual maturity, comparative analysis, Eastern literature, artistic thought.

Аннотация

В данной статье научно анализируются художественно-философская сущность сюжета «Юсуф и Зулейха» в восточной классической литературе, а также отражение в нем концепции любви и духовного совершенства. Через образы Юсуфа и Зулейхи раскрываются темы божественной любви, терпения, верности, духовного очищения и внутреннего мира человека. Также исследуются сравнительные и лингвопоэтические особенности различных литературных интерпретаций данного сюжета.

Ключевые слова: классическая литература, суфизм, божественная любовь, совершенный человек, поэтика, лингвопоэтика, духовное совершенство, сравнительный анализ, восточная литература, художественное мышление.

KIRISH

Sharq mumtoz adabiyoti tarixida “Yusuf va Zulayho” syujeti eng mashhur ishqiy-falsafiy mavzulardan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu syujetning ildizlari Qur'oni karimdagi “Yusuf” surasiga borib taqaladi. Keyinchalik bu voqea Sharq xalqlari adabiyotida badiiy qayta ishlanib, turli estetik va tasavvufiy talqinlarga ega bo'ldi.

“Yusuf va Zulayho” asarlarida ishq faqat insoniy tuyg‘u sifatida emas, balki ruhiy kamolotga eltuvchi ilohiy kuch sifatida tasvirlanadi. Shu sababli mazkur dostonlar Sharq poetikasida ma’naviy poklanish va komil inson konsepsiyasini ifodalovchi yirik badiiy manbalardan biri hisoblanadi.

ISHQ KONSEPSIYASINING BADIY TALQINI

Sharq mumtoz adabiyotida ishq ikki shaklda talqin qilinadi:

- Majoziy ishq
- Ilohiy ishq

“Yusuf va Zulayho” dostonlarida Zulayhoning Yusufga bo‘lgan muhabbati dastlab dunyoviy ehtiros ko‘rinishida namoyon bo‘lsa, voqealar rivoji davomida ushbu muhabbat ma’naviy poklanish vositasiga aylanadi. Tasavvufiy qarashlarda ishq inson qalbini poklovchi va uni Haq sari yetaklovchi kuch sifatida talqin qilinadi.

Abdurahmon Jomiy talqinida ishq ruhiy komillikka olib boruvchi ilohiy yo‘l sifatida ifodalansa, Durbek asarida insoniy his-tuyg‘ular va dramatik holatlar yanada yorqin tasvirlangan.

YUSUF OBRAZINING SEMANTIK MOHIYATI

Yusuf obrazi Sharq adabiyotida komillik, poklik va go‘zallik ramzi sifatida tasvirlanadi. Uning obrazi orqali insonning sabr, matonat va iymon orqali ma’naviy yuksalishi ko‘rsatiladi.

Yusuf obrazining asosiy poetik xususiyatlari:

- Ilohiy go‘zallik timsoli
- Axloqiy poklik ramzi
- Ruhiy matonat namunasi
- Komil inson modeli
- Haqiqat va adolat ifodachisi

Tasavvufiy talqinda Yusufning quduqqa tashlanishi inson ruhining sinov bosqichini, zindon esa qalbning poklanish jarayonini anglatadi.

ZULAYHO OBRAZINING PSIXOLOGIK VA TASAVVUFIY TALQINI

Zulayho obrazi Sharq poetikasida eng murakkab ayol obrazlaridan biri hisoblanadi. U dastlab nafsoniy muhabbat ta’siridagi ayol sifatida namoyon bo‘lsa, keyinchalik ruhiy o‘zgarish va ma’naviy komillik sari intiladi.

Zulayho obrazining asosiy jihatlari:

- Nafsoniy ehtiros
- Ruhiy iztirob
- Tavba va nadomat
- Sadoqat va sabr
- Ilohiy muhabbatga yetishish

Shu jihatdan Zulayho obrazi tasavvufiy adabiyotda inson qalbining ilohiy haqiqat sari evolyutsiyasini ifodalovchi ramziy obrazdir.

ASARLARNING LINGVOPOETIK XUSUSIYATLARI

“Yusuf va Zulayho” dostonlarida poetik tilning boy va murakkab tizimi shakllangan. Asarlarda metaforik ifodalar, tasavvufiy ramzlar hamda poetik san’at vositalari keng qo‘llaniladi.

Lingvopoetik vositalar:

- Metafora va ramziy obrazlar
- Tazod va parallelizm
- Takror san’ati
- Tasavvufiy terminologiya
- Emotsional-ekspressiv poetizmlar

Masalan, “nur”, “quduq”, “zindon”, “yo‘l”, “ko‘ngil” kabi tushunchalar ko‘p qatlamli semantik ma‘no kasb etib, asarning tasavvufiy-estetik mazmunini boyitadi.

QIYOSIY-ADABIY XUSUSIYATLAR

Turli ijodkorlar tomonidan yaratilgan “Yusuf va Zulayho” asarlari umumiy syujet asosiga ega bo‘lsa-da, poetik va falsafiy jihatdan o‘zaro farqlanadi.

Qiyosiy jihatlar quyidagilarda namoyon bo‘ladi:

- Ishq konsepsiyasining talqini
- Obrazlar psixologiyasi
- Tasavvufiy ramzlar tizimi
- Poetika va uslub
- Tilning emotsional-ekspressivligi

Abdurahmon Jomiy asarida tasavvufiy falsafa chuqurroq yoritilgan bo‘lsa, Durbek dostonida xalqona ruh va drammatizm kuchliroq seziladi.

MAVZUNING MA’NAVIY-TARBIYAVIY AHAMIYATI

“Yusuf va Zulayho” asarlari yoshlarni:

- Sabr-toqatli bo‘lishga
- Halollik va poklikka
- Vafodorlik va sadoqatga
- Ezgulik va insonparvarlikka

undaydi. Ushbu dostonlar inson qalbini poklovchi va ma’naviy barkamollikka chorlovchi muhim badiiy manba hisoblanadi.

XULOSA

“Yusuf va Zulayho” syujeti Sharq mumtoz adabiyotining yuksak poetik va falsafiy namunasi sifatida ishq, ma’naviy komillik hamda ruhiy poklanish masalalarini chuqur badiiy talqin etadi. Yusuf va Zulayho obrazlari orqali inson ruhiyatining murakkab kechinmalari, ilohiy ishqning qudrati va komil inson g‘oyasi yoritiladi. Ushbu syujetning lingvopoetik hamda tasavvufiy xususiyatlarini o‘rganish Sharq adabiyotining badiiy-estetik tafakkurini anglashda muhim ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Abdurahmon Jomiy. Yusuf va Zulayho.
2. Durbek. Yusuf va Zulayho dostoni.
3. Alisher Navoiy. Xamsa.
4. Komilov N. Tasavvuf. Toshkent: Movarounnahr, 2009.
5. Bertels E.E. Sharq mumtoz adabiyoti tarixi. Moskva, 1965.